

ОСМИ ФОРУМ „ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПОДХОДИ В ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК“

Доц. д-р Кристияна Симеонова

Институт за български език – Българска академия на науките

На 1 ноември 2023 г. Институтът за български език към БАН бе домакин на едно интересно събитие – осмият по ред форум „Изследователски подходи в обучението по български език“. Форумът даде възможност на учени, университетски преподаватели, учители и експерти по български език да се срещнат и да обменят знания и опит, свързани с изследването на езика и обучението по български език. Съвременните динамични процеси в българския език налагат търсенето на нови методически подходи при неговото преподаване. Основната задача на форума бе да се представят теоретични знания и практически умения, свързани със съвременните изследователски подходи и възможностите за тяхното използване в обучението по български език.

Форумът бе уважен от Милена Дамянова – директор на дирекция „Наука“ към МОН, и от Антония Бандармалиева – председател на Асоциацията на учителите по БЕЛ, които поднесоха своите приветствия. В тях високите гости поздравиха Института за български език за тази полезна инициатива и подчертаха неговата роля като главната национално отговорна институция и като основно научно средище за изследване и описание на българския език. С редица свои инициативи този институт успешно се утвърди не само като научноизследователски, но и като експертноконсултативен център по въпросите на изучаването и преподаването на българския език. Бе прочетен и поздравителен адрес от Ваня Кастрева – началник на Регионалното управление на образованието – София-град.

На форума бяха изнесени много интересни доклади от учени и университетски преподаватели, които запознаха присъстващите с някои страни от своята изследователска дейност, както и от учители, които представиха моменти от своя преподавателски опит. Деловата част на форума бе открита от проф. д.ф.н. Красимира Алексова от СУ „Св. Кл. Охридски“, чийто доклад бе посветен на категорията *евиденциалност* на българския глагол в обучението по български език в средното училище. Евиденциалната глаголна категория е една от отличителните особености на нашия език, която според авторката не е

застъпена достатъчно в обучението и затова тя дава препоръка да се разшири нейното присъствие от VIII клас нагоре. Така учениците ще получат по-пълна представа за богатството на евиденциалните глаголни форми и употреби.

След това проф. д-р Татяна Ангелова, също университетски преподавател, запозна аудиторията с любопитната тема дали Chat GPT е заплаха, или помощник за учителя по български език, както и с резултатите от проведено от нея анкетно проучване. Резултатите сочат, че повечето анкетирани са по-скоро скептични към прилагането на изкуствен интелект в обучението и че традиционните методи не трябва на всяка цена да се заменят от нови технологии. Дори и в технологичния XXI век традиционните методи запазват своята роля, а и личността на преподавателя, както и прекият контакт, прякото общуване между живи хора – учители и ученици, са нещо незаменимо. Технологиите могат да бъдат само помощно средство.

Няколко учени от Института за български език също активно се включиха в работата на форума със свои разработки, които имат пряко отношение към оптимизирането както на преподаването на българския език, така и на състоянието на учебниците и учебните помагала. Доц. д-р Ваня Мичева се спря на важния за всички българи въпрос какво пише за българските азбуки в учебниците по БЕЛ. Тя спомена общоизвестния факт, че глаголицата е по-старата азбука и именно тя е дело на Константин-Кирил Философ, а кирилицата е създадена в Плиска от кръга книжовници около цар Симеон. Глаголицата е възникнала върху солунското славянско наречие, което принадлежи към източнобългарските рупски диалекти. Следователно езикът на Солунските братя по своята етническа принадлежност е старобългарски. Авторката посочи неоспорими лингвистични доказателства, подкрепящи този факт. Обаче това, което според нея не се обяснява достатъчно в училище, е обстоятелството, че кирилицата е азбука, която стъпва върху глаголицата, защото тя използва тъкмо глаголически букви за специфичните български звукове. Кирилицата съдържа 24 знака от гръцкото писмо и 14 знака, много близки до глаголическите, които съответстват на чисто българските звукове. Почти пълно съвпадение между знаците за тези звукове има в трите азбуки – глаголица, кирилица и съвременна кирилица, а и формите на глаголическата писменост са запазени и в други кирилски букви. Също така редът на буквите в кирилицата следва този в глаголицата. Всички тези факти говорят, че става въпрос за български азбуки, създадени върху основата на българския език, и този факт трябва ясно да се подчертава и в учебниците, и в преподаването.

На състоянието на учебниците по български език в началото на XXI век бе посветен докладът на доц. д-р Кристияна Симеонова от Секцията по терминология в Института за български език. Въпросът за качеството на учебниците и учебните помагала и за начина, по който те са написани, е изключително важен, защото те са основно педагогическо средство с ключово значение и за

преподаването, и за ученето, а също така са водач на децата по пътя им към овладяване на знанието. В учебниците се отразяват и преплитат две много важни неща: състоянието на съответната наука, нейното ниво, достижения и пр. и състоянието на методиката на преподаване на тази наука. Най-важното в учебниците е същностното научно знание. В това отношение авторката посочи накратко някои слабости при представянето на терминологична лексика и пътища за тяхното преодоляване. Също така бе отбелязан и важният факт, че българският език трябва да се преподава не само теоретично, но и прагматично, т. е. да се прави така необходимата връзка между теория и практика. Учебниците и учебните часове са призвани не само да дават знания за българския език, но и да изграждат и развиват умения, свързани с прилагането на тези знания в комуникативната практика и с усъвършенстване на комуникативните способности и умения на учениците. Съчетаването на лингвистичните знания с практическата насоченост чрез най-разнообразни теми и упражнения е един от големите плюсове на повечето учебници. По този начин се постига така необходимото хармонично единство между научно знание, учител, учебник, ученик. Не без значение е и фактът, че днешните учебници имат отличен графичен дизайн, което позволява на учениците по-лесно да се ориентират в информацията и да възприемат новото знание. Не бе пропуснат и още един важен момент. Днес животът е немислим без компютър и интернет. Повечето деца още от малки умеят да си служат с новите технологии. Затова много похвално е въвеждането в учебниците за VIII клас на уроци, посветени на електронното общуване. Учителите обаче са длъжни да наблягат на факта, че при това общуване не трябва да се допускат нарушения на нормите и правилата за писмено използване на българския език, като замяна на някои букви с цифри, неписане на главни букви, изпускане на препинателни знаци и др.

Много интересен бе докладът на проф. д-р Светла Коева и нейния екип „Оценяване на уменията за четене в начален етап на обучение“. Този доклад е във връзка със съвместен проект на Секцията по компютърна лингвистика в Института за български език и Института по компютърна лингвистика към Националния съвет за научни изследвания в Италия. Ръководител на проекта на българския екип е проф. д-р Светла Коева, а на италианския екип – проф. Вито Пирели. Основната цел на проекта е да се повишат нивото на грамотност и способностите за четене и разбиране на децата в начален етап на обучение. За постигането на тази цел ще се проведе задълбочено проучване, фокусирано върху оценка на уменията за четене и способностите за разбиране на съдържанието на текста при деца в начална училищна възраст в България и в Италия. В доклада бяха представени данни за нивото на четене и разбиране, базирани на емпирични тестове и упражнения. Показани бяха и резултати от практическа работа с малки ученици, които резултати биха били полезни за по-лесното усвояване на това умение, при съставянето на учебници и др.

Доц. д-р Милен Томов от Секцията по съвременен български език запозна аудиторията с някои правоговорни проблеми, като подчерта, че много от правоговорните грешки дори не се осъзнават като такива. Може би по тази причина в Службата за езикови справки въпросите и запитванията, отнасящи се до правоговора, са значително по-малко от тези, отнасящи се до правописа, граматиката и пр.

Доц. д-р Кирил Първанов се спря на интересната тема за десемантизацията на глаголните представки. Той посочи редица примери за това явление. Изводът е, че десемантизацията на представките води до поява на различни нюанси и оттенъци в значението, а често и до промяна на лексикалното значение.

Своя ценен опит при преподаването на български език сподели Камелия Александрова, която е старши учител от Благоевград. Нейната презентация бе на тема „Добри практики за обучение по български език в билингвална среда“. Авторката се спря на немалко трудности при преподаването на български език в класове с преобладаващ ромски състав и на някои възможности за тяхното преодоляване. Първата трудност произтича от факта, че родителите на много от ромските ученици са неграмотни или слабограмотни хора, за които грамотността и образованието на техните деца не са нито ценност, нито приоритет. Освен това някои ромски деца са принудени да работят, за да подпомогнат финансово издръжката на домакинството. Друг проблем са ранните бракове като част от спецификата на ромската субкултура. Всички тези социални фактори ежедневно изправят учителя пред сериозни предизвикателства за събуждане на интерес към българския език и за разбиране значението на грамотността в днешно време. Най-важното тук е учителят да успее да създаде положителна мотивационна среда с цел да избегне демотивацията у учениците. Г-жа Александрова е успяла да постигне това по няколко начина: чрез пускане на популярна песен в първите минути на часа, което повдига тонуса на учениците и печели тяхното доверие, чрез изработване на т.нар. *мисловна карта* в часовете за упражнения и преговор, чрез възлагане на задача за изработване на презентация (това е особено важно за ученици, които нямат възможност да работят с компютри въкъщи), чрез различни дидактични игри – напр. редене на пъзели, оцветяване на картинки, решаване на кръстословици и др. Изводът е, че учителите, които преподават на този тип ученици, изразходват много повече време, усилия и енергия за изготвяне на различните дидактични материали, но всичко това си струва, защото все по-голям брой ромски деца осъзнават каква е ползата от образованието.

Методи Кирилов от 125. училище в София насочи вниманието на аудиторията към две много популярни и обичани творби – „По жътва“ и „По жицата“, по-точно към начините на вербализиране на страданието и надеждата в тях.

Форумът бе закрит от директора на Института за български език проф. д-р Лучия Антонова-Василева. Тя изрази задоволство от цялостната работа на форума, от плодотворните дискусии и сподели своята надежда, че контактите между учените от ИБЕ и учителите по български език ще продължат в името на популяризирането на научните изследвания сред преподавателите и оптимизирането на преподаването на български език в съвременните условия.

EIGHTH FORUM “RESEARCH APPROACHES IN BULGARIAN LANGUAGE TEACHING|

✉ **Dr. Kristiyana Simeonova, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-9161-853X

Institute for Bulgarian Language

1113 Sofia

52, Shipchenski Prohod Blvd., block 17

E-mail: krisi1@mail.bg